

Ю. Симонян,

доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

МАЙНОВИЙ ХАРАКТЕР КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ КОМАНДИТНОГО ТОВАРИСТВА

Засновники та учасники господарських товариств володіють так званими корпоративними правами. Корпоративні права виникають у особи, яка в обмін на майнову участь у господарській організації отримує право на частку в її статутному фонді (майні). Корпоративні права можна визначити як сукупність майнових та немайнових прав учасників господарського товариства. Крім того, корпоративні права мають значну специфіку, що дозволяє їх розглядати як самостійну категорію майнових (організаційно-майнових) прав.

Проблеми корпоративного права привертають увагу науковців і стають предметом дослідження останніх. Так, серед вітчизняних вчених, які займаються проблемами корпоративного права, слід згадати праці: О. М. Вінник, Н. С. Глусь, О. В. Дзери, А. В. Довгерта, О. Р. Кібенко, І. М. Кучеренко, В. М. Кравчука, В. В. Луця, Р. А. Майданника, Р. Б. Сивого, І. В. Спасибо-Фатєєвої, І. Б. Саракун, Є. О. Харитонова, О. І. Харитонвої, Я. М. Шевченко, В. С. Щербини, О. С. Янкової, І. С. Яценко та інших.

Питання, які пов'язані з майновою участю у командитних товариствах, не були предметом спеціальних наукових досліджень в Україні, основна увага вчених у галузі корпоративного права була зосереджена на акціонерних товариствах та товариствах з обмеженою відповідальністю, які на сьогодні є більш популярними, а інші види господарських товариств не заслугою залишилися без уваги.

Метою статті є визначення специфіки майнових корпоративних прав для двох категорій учасників командитного товариства — повних учасників та вкладників.

Визначення майнових прав на сучасний час не міститься у Цивільному кодексі України. Стаття 117 Цивільного кодексу України містить перелік видів об'єктів цивільних прав, згідно з якою об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результат робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація та інші матеріальні і нематеріальні блага [1]. Як бачимо, майнові права належать до категорії об'єктів цивільних прав. Згідно з ст. 190 Цивільного кодексу України майнові права визнаються речовими правами.

Спеціальне законодавство України визначає зміст майнових прав. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» ними визнаються будь-які права, пов'язані з майном, що відрізняються від права власності, у тому числі права, які є складовими права власності (володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги [2]. У даному випадку майнові права носять зобов'язальний характер.

Таким чином, підхід визначення майнових прав у законодавстві України є різним, законодавець чітко не розмежує ці права і розглядає їх і як речі, і як речові права, і як зобов'язальні права, і як спадкові права, і як права вимоги, і як корпоративні права. Варто зазначити, що майнові права вживаються не лише як об'єкт, а і як зміст цивільних правовідносин. Тому необхідно виявляти характер правовідносин, у яких вживається категорія майнових прав. Май-

новий характер корпоративних прав обумовлений тим, що учасник товариства, вкладаючи в нього майно (кошти), одержує на нього нарахування або очікує виплат при виході з товариства.

Якщо розглядати майнові корпоративні права, які виникають між учасниками командитного товариства, то тут майнові права — це право на отримання частини прибутку (дивідендів) від діяльності товариства та право на отримання активів у разі ліквідації останнього відповідно до закону; переважні права на придбання відчужуваних часток іншими учасниками та деякі інші.

Враховуючи, що у командитному товаристві існує два види учасників — повні учасники та вкладники, виникає наступне запитання: мають лі майнові права вкладників корпоративну природу.

На думку І. В. Спасибо-Фатєєвої, корпоративні права мають лише учасники товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю та акціонери, всі ознаки прав яких підпадають під визначення корпоративних [3], а як вважає В. М. Кравчук, акціонери та вкладники командитного товариства мають лише майнову участь у товаристві. Майнова участь — це участь у капіталі, внаслідок чого в учасника виникає право на частку в статутному капіталі (акцію), право на одержання частини прибутку, право на одержання частини майна у разі ліквідації юридичної особи [4]. Слід погодитися з цією думкою, враховуючи наступні міркування.

Право на отримання прибутку мають лише учасники підприємницьких товариств. У більшості нормативно-правових актів (ст. 116 Цивільного кодексу України, ст. 88 Господарського кодексу України та ст. 10 Закону України «Про господарські товариства») право на одержання частини прибутку поєднане в одній нормі з іншою можливістю — правом брати участь в розподілі прибутку.

В юридичній літературі така композиція пояснюється єдністю змісту цих прав, що виражається в їхньому май-

новому характері та залежності один від одного, хоч при цьому ставиться під сумнів конкретизація права на розподіл прибутку правом на отримання прибутку [5].

Заслугує на увагу позиція В. В. Луця, який зазначає, що право брати участь у розподілі прибутку товариства та право одержувати частину прибутку (дивіденди) за своєю природою — це дві самостійні можливості учасників товариств, які не обумовлюють одна одну. Перше з них позбавлене економічного змісту, не може окремо передаватися іншій особі, а його здійснення опосередковується участю в управлінні товариством, що у випадку з таким видом учасників командитного товариства як вкладники неможливо, так як вони не мають права приймати участь в управлінні товариством [6].

Проте вкладники командитного товариства можуть одержувати частину прибутків тільки за двох умов: за наявності прибутку за результатами діяльності у відповідному році і у разі ухвалення повними учасниками товариства рішення про розподіл прибутку.

Прибуток командитного товариства розподіляється між його учасниками (повними та вкладниками) пропорційно до їхніх часток у складеному капіталі, якщо інше не передбачено засновницьким договором, меморандумом або домовленістю учасників.

І. С. Яценко, спираючись на досвід Польщі стосовно отримання частини прибутку повними учасниками (компліментаріями) командитного товариства, зазначає, що у законодавстві Польщі мова йде не тільки про участь у прибутках, а ще і про участь у збитках. Так, кожен компліментар (повний учасник) має право на рівну участь у прибутках і приймає участь у збитках в такому самому співвідношенні, незалежно від вартості вкладу. Це положення окреслюється у договорі товариства. В зв'язку з цим рішення в цьому питанні можуть бути різні, від врегулювання про пропорційну, відповідно до внесених вкладів, участь у прибутках і збитках до виключення участі у збитках.

Що стосується командитистів (вкладників) командитного товариства, то взагалі положення польського законодавства закріплюють, що визначення розміру участі в прибутках та збитках залежить від внесених вкладів та вкладів, передбачених договором. Командитист бере участь у збитках тільки у розмірі вкладу, передбаченого договором [7].

Досліджуючи питання щодо майнових корпоративних прав учасників командитного товариства, слід зазначити, що норми українського та польського законодавства про участь в отриманні прибутку учасниками командитного товариства взагалі скликаються. Але умисно акцентувати увагу на те, що у польському законодавстві передбачається можливість виключення участі компліментарія (повного учасника) у збитках товариства.

Українське законодавство у ч. 2 ст. 123 Цивільного кодексу України про розподіл прибутків та збитків повного товариства, навпаки, імперативно встановлює, що позбавлення учасника повного товариства (а тим самим повного учасника командитного товариства) права на участь у розподілі прибутку чи збитку не допускається.

Таким чином, законодавець надає право учасникам, які субсидіарно і солідарно відповідають всім своїм майном за зобов'язаннями товариства, самостійно визначити для себе найбільш прийнятні варіанти ведення підприємницької діяльності. Тут відіграє відповідну роль засновницький договір командитного товариства.

У ст. 167 Господарського кодексу України на відміну від ст. 116 Цивільного кодексу України та ст. 10 Закону України «Про господарські товариства» [8], у яких наведено перелік прав учасників, до змісту майнових корпоративних прав віднесено також право на одержання частини активів у разі ліквідації товариства [9].

За загальним правилом, встановленим ч. 4 ст. 111 Цивільного кодексу України, майно юридичної особи, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається її учасникам,

якщо інше не встановлено установчими документами юридичної особи або законом. При ліквідації господарського товариства його учасники мають право на одержання частини майна товариства у порядку, передбаченому ст. 21 Закону України «Про господарські товариства» та установчими документами, у шестимісячний строк після опублікування інформації про його ліквідацію.

Вкладники мають право на позачергове отримання належної їм частки активів. Хоча ст. 112 Цивільного кодексу України прямо не передбачає виключення до черговості задоволення вимог учасника щодо повернення вкладів до статутного капіталу, таке правило передбачено спеціальною нормою Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. № 2243-XII [10]. Загальну черговість задоволення вимог кредиторів у разі ліквідації юридичної особи визначено в ст. 112 Цивільного кодексу України, відповідно до якої вимоги вкладників задовольняються в четверту чергу.

В порядку і на умовах, встановлених Цивільним кодексом України, іншими законами і засновницьким договором (меморандумом), і через недостатність коштів товариства для повного повернення вкладникам їхніх вкладів наявні кошти розподіляються між вкладниками пропорційно до їхніх часток у складеному капіталі товариства. Необхідно зазначити, що в даному випадку кошти розподіляються тільки між вкладниками — повні учасники у розподілі коштів участі не приймають.

Грунтуючись на положеннях Цивільного кодексу України, зокрема ст. 139, вкладники отримують кошти тільки після задоволення вимог усіх кредиторів. Відповідно, їх не слід відносити до кредиторів командитного товариства. Вкладники лише мають переважне право на отримання вкладів перед повними учасниками. Ця норма носить як захисний, так і стимулюючий характер, який складається з того, що кожний вкладник, вступаючи у командитне товариство, має інформацію про те, що у

випадку ліквідації цього товариства він має більше шансів отримати свої кошти, ніж повний учасник. Більш детально порядок одержання вкладниками внесків при ліквідації товариства, на нашу думку, обов'язково має бути визначений у засновницькому договорі (меморандумі).

Що стосується відчуження часток у складеному капіталі товариства за законодавством, то повний учасник командитного товариства має право за згодою інших учасників передати свою частку у складеному капіталі чи її частину іншому учасникові товариства або третій особі.

Вкладник командитного товариства переважно перед третіми особами має право набувати відчужувану частку (її частину) в складеному капіталі товариства згідно з вимогами ст. 147 Цивільного кодексу України. Це означає, що у випадку, коли вкладник має намір вийти з товариства та реалізувати свою долю у складеному капіталі, йому обов'язково необхідно запропонувати вкладникам придбати його частку, в іншому випадку згода про продаж вказаної частки має бути признана недійсною. Якщо бажання викупити частку (її частину) виявили декілька вкладників, зазначена частка розподіляється між ними відповідно до їхніх часток у складеному капіталі.

З переходом частки в складеному капіталі учасника командитного товариства (його майнового права) до іншої особи переходить і немайнове право (право участі в товаристві), внаслідок чого новий учасник набуває всю сукупність корпоративних прав. Однак згідно з специфікою самого командитного товариства це правило стосується тільки повних учасників, а вкладник командитного товариства несе обмежену відповідальність і має першочергове право перед іншими учасниками, що несуть повну відповідальність, на повернення свого внеску. Отже, зменшення обсягу організаційних прав компенсується розширенням майнових.

Підсумовуючи, зазначимо, що у командитному товаристві дійсно корпоративні права, які складають сукупність

майнових і немайнових прав, мають тільки повні учасники командитного товариства, а вкладники не мають всього обсягу корпоративних прав, тому що організаційний елемент — участь у справах товариства — відсутній. Тому видається можливим констатувати, що у вкладників командитного товариства існують неповні (обмежені) корпоративні права, які мають чіткий майновий характер.

Крім того, з аналізу діючого цивільного законодавства України щодо майнових корпоративних прав учасників командитного товариства можна зробити висновок, що багато норм з цього питання мають диспозитивний характер і законодавець дає перевагу положенням засновницького договору командитного товариства стосовно майнових корпоративних прав для двох категорій учасників командитного товариства.

Ключові слова: командитне товариство, повні учасники, вкладники, майнові права, майновий характер, корпоративні права.

Стаття присвячена проблемам здійснення майнових корпоративних прав учасниками командитного товариства, аналізу правової природи прав вкладників при здійсненні майнової участі у товаристві. В статті робиться висновок про обмеженість корпоративних прав вкладників командитного товариства, які мають суто майновий характер.

Статья посвящена проблемам осуществления имущественных корпоративных прав участниками командитного общества, анализу правовой природы прав вкладчиков при осуществлении имущественного участия в обществе. В статье делается вывод об ограниченности корпоративных прав вкладчиков командитного общества, которые имеют суто имущественный характер.

The article is devoted the problems of realization of property corporative rights the participants of commandite

company, to the analysis of legal nature of rights for investors during realization of the property participating in company. The article concludes that narrow-mindedness of corporative rights for the investors of commandite company, which have especially property character.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Верховна Рада України. — 2003. — № 40. — Ст. 356.
2. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12 лип. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 47. — Ст. 251.
3. Спасибо-Фатєєва І. Актуальні питання корпоративного права // Нотаріат для Вас. — 2008. — № 10. — С. 11.
4. Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах : монографія / В. М. Кравчук. — Л. : Край, 2009. — С. 24–25.
5. Глусь Н. С. Корпорації та корпора-

тивне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Наталія Степанівна Глусь. — К., 2000. — С. 130.

6. Здійснення та захист корпоративних прав в Україні (цивільно-правові аспекти) : монографія / [В. В. Луць, В. А. Васильєва, І. Р. Калаур та ін.] ; за заг. ред. В. В. Луця. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. — С. 159.

7. Яценко І. С. Корпоративне право Республіки Польща: (основні положення) : наук.-практ. посіб. / І. С. Яценко. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 63–64.

8. Про господарські товариства : Закон України від 19 верес. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України — 1991. — № 49. — Ст. 682.

9. Господарський кодекс України від 16 січня р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18. — Ст. 144.

10. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14 трав. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 31. — Ст. 440.

УДК 343.97:343.77

С. Мірошниченко,

прокурор Чернігівської області, кандидат юридичних наук

КРИМІНОЛОГІЧНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ

В основу дослідження проблем детермінації і протидії злочинам проти правосуддя покладено багатофакторний аналіз. У кримінологічній літературі нерідко можна зустріти критичні оцінки ефективності такого аналізу при дослідженні системи детермінації і протидії злочинності, які ґрунтуються переважно на твердженні про неможливість визначити питому вагу кожного фактора у загальній сукупності і переконанні, що це взагалі «еклектичне накопичення інформації» [1, 244–245]. Більш того, усі радянські підручники з криміноло-

гії використовують поняття «причини і умови злочинності», інколи доповнюючи їх поняттям «причинні комплекси». Певною мірою, поділяємо думку тих авторів, які вважають, що, оскільки до цього часу в кримінології не розроблено достатньо ефективної методології і методики диференціації соціальних явищ на причини і умови злочинності, такий підхід є малопродуктивним (принаймні для прикладного аналізу) [1, 72–73]. Так, В. М. Дрьомін, зокрема, зазначає, що пошук системи «детермінантів», «криміногенних факторів», «причин